

Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право
УДК 347.1

Жевелєва Ірина Сергіївна

кандидат юридичних наук, доцент

Національна академія СБ України

Zhevelieva Iryna

Candidate of Law, Associate Professor

National Academy of the Security Council of Ukraine

ORCID: 0000-0001-6582-6442

**ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ НА ТВОРИ, СТВОРЕНІ
З ВИКОРИСТАННЯМ ГЕНЕРАТИВНИХ МОДЕЛЕЙ ШТУЧНОГО
ІНТЕЛЕКТУ**

**INTELLECTUAL PROPERTY RIGHTS FOR WORKS CREATED
USING GENERATIVE ARTIFICIAL INTELLIGENCE MODELS**

***Анотація.** У статті розглядаються актуальні питання правового регулювання інтелектуальної власності на твори, створені з використанням генеративних моделей штучного інтелекту. Визначено, що із поширенням використання штучного інтелекту під час створення об'єктів авторського права з'являються унікальні виклики щодо належності прав на згенеровані твори, адже традиційна концепція авторства втрачає застосовність. У світовій практиці відсутній єдиний підхід до врегулювання подібних правовідносин, що робить розробку правових механізмів захисту прав особливого роду (*sui generis*) актуальною та новаторською для України.*

Використано методи правового аналізу, а також системного підходу для визначення особливостей правового регулювання майнових та немайнових прав на об'єкти, згенеровані штучним інтелектом.

Акцент зроблено на впровадженні в Україні першого у світі правового механізму регулювання прав особливого роду *sui generis* на неоригінальні об'єкти, згенеровані комп'ютерною програмою. У статті проаналізовано новий Закон України «Про авторське право і суміжні права», який запроваджує поняття «неоригінального об'єкта» як об'єкта, створеного комп'ютерною програмою без творчої участі людини. Розглянуто, що відсутність оригінальності зумовлює використання режиму *sui generis*, який надає особливий захист об'єктам, що не відповідають критеріям традиційного авторського права.

Визначено, що законодавчий підхід передбачає те, що внаслідок генерації об'єктів штучним інтелектом, особисті немайнові права не виникають, а майнові права можуть належати власникам комп'ютерних програм, їх ліцензіатам або іншим суб'єктам за окремими угодами. Окрему увагу приділено питанням розмежування між творами, які створені людиною, та неоригінальними об'єктами, згенерованими комп'ютерними програмами, а також важливості уточнення певних норм для уникнення суперечностей у правозастосуванні. Наведено приклади застосування прав особливого роду *sui generis* в інших галузях, зокрема для захисту баз даних, що демонструє гнучкість цього режиму у випадках, коли об'єкт захисту не відповідає загальноприйнятим правовим критеріям.

Стаття також акцентує на необхідності гармонізації законодавства відповідно до норм Європейського Союзу, зокрема для забезпечення ефективного регулювання та захисту інтелектуальних прав у сфері штучного інтелекту.

Перспективи подальших досліджень передбачають розробку додаткових норм для врегулювання прогалів у розподілі майнових прав на згенеровані об'єкти та створення методологічної бази для наукових і освітніх досліджень у сфері правового регулювання.

Ключові слова: інтелектуальна власність, *sui generis*, штучний інтелект.

Summary. The article addresses pressing issues of legal regulation concerning intellectual property rights for works created using generative artificial intelligence models. It identifies unique challenges in assigning rights to AI-generated works as traditional concepts of authorship become less applicable with the increasing use of artificial intelligence in creating copyrightable objects. The lack of a unified approach to regulating such relationships worldwide highlights the importance of developing *sui generis* legal mechanisms for rights protection, an innovative endeavor for Ukraine.

Legal analysis and a systematic approach are employed to examine the specific legal regulation of both proprietary and non-proprietary rights in AI-generated objects. The article emphasizes Ukraine's implementation of the world's first *sui generis* regulatory mechanism for non-original objects generated by computer programs. It analyzes Ukraine's new "Law on Copyright and Related Rights", which introduces the term "non-original object" to refer to objects created by computer programs without human creative input. The absence of originality necessitates the application of a *sui generis* framework that provides special protection for objects that do not meet traditional copyright criteria.

It is determined that the legislative approach assumes that AI-generated objects do not give rise to personal non-proprietary rights, while proprietary rights may belong to the owners of the computer programs, their licensees, or other parties under separate agreements. Special attention is given to the differentiation between human-created works and non-original objects generated by computer programs, as well as the need for clarifying certain norms to prevent inconsistencies in law enforcement. Examples of *sui generis* rights applied in other fields, particularly in database protection, demonstrate the flexibility of this

framework for cases where protected objects do not conform to standard legal criteria.

The article also underscores the necessity of harmonizing legislation with European Union standards to ensure effective regulation and protection of intellectual rights in the realm of artificial intelligence.

Future research prospects include developing additional norms to address gaps in the allocation of proprietary rights for generated objects and creating a methodological foundation for scientific and educational studies in the field of legal regulation.

Key words: *intellectual property, sui generis, artificial intelligence.*

Постановка проблеми. Генеративний штучний інтелект створює суттєвий виклик для існуючої системи захисту інтелектуальної власності, відкриваючи новий спектр юридичних проблем і питань. Його вплив вимагає переосмислення основних правових принципів, а також передбачає перегляд ролей суб'єктів права. Інноваційна природа штучного інтелекту обумовлює необхідність адаптації існуючого законодавства, зокрема норм щодо охорони та захисту авторських прав, оскільки традиційні підходи можуть бути непридатними до нових умов створення контенту за участі алгоритмів. Це вимагає подальшого розвитку і впровадження нормативних актів, що враховуватимуть як технологічну автономність штучного інтелекту, так і збереження правової рівноваги між інтересами суспільства, інноваційної галузі та захистом прав інтелектуальної власності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Незважаючи на порівняну новизну норм, що регулюють питання предмету нашого дослідження, проблематика виникнення прав інтелектуальної власності на неоригінальні об'єкти, що згенеровані штучним інтелектом, розкривається у наукових працях ряду вітчизняних науковців. Зокрема, О. Дорошенка [1], Л. Тарасенка [2], А. Штефан [3]. Разом з тим, з появою нової практики в цій

сфері, існує необхідність у подальших наукових дослідженнях вказаної проблематики.

Постановка завдання. Метою даної статті є теоретичний аналіз правових норм, що регламентують виникнення права інтелектуальної власності на твори, створені з використанням штучного інтелекту.

Виклад основного матеріалу дослідження. У зв'язку з активним розвитком та впровадженням технологій штучного інтелекту у різних сферах життя, виникає дедалі більше об'єктів, які генеруються комп'ютерними програмами без прямої участі людини. Разом з тим, з'являються і оригінальні твори, які містять згенеровані ілюстрації чи інші складові. Це ставить під сумнів поняття «авторства» в традиційному його розумінні. Хто є реальним автором «твору», якщо він створений програмою? Чи має програма права на свій «твір»?

Концепція Державної цільової науково-технічної програми з використання технологій штучного інтелекту в пріоритетних галузях економіки на період до 2026 року [4] однією з ключових проблем із використання технологій штучного інтелекту в пріоритетних галузях економіки визначає відсутність нормативно-правової бази, що регулює суспільні відносини, які виникають під час використання технологій штучного інтелекту, та сприяє використанню таких технологій.

Україна стала першою країною світу, що запровадила охорону результатів діяльності штучного інтелекту за допомогою правового механізму *sui generis*. Відповідна норма закріплена у новій редакції Закону України «Про авторське право і суміжні права» [5], що наближує національну правову систему до сучасних викликів цифрової епохи. Запровадження такого правового захисту для контенту, створеного штучним інтелектом, формує законодавчу платформу для врегулювання правовідносин у сфері згенерованого штучним інтелектом контенту. Цей крок сприятиме активному розвитку інноваційної діяльності,

стимулюватиме залучення інвестицій та сприятиме науково-технічному прогресу, водночас створюючи правові механізми для захисту нових типів об’єктів інтелектуальної власності, що мають високий комерційний потенціал.

Новий Закон України «Про авторське право і суміжні права» [5] (далі – закон про авторське право) вводить у правовий обіг поняття **права особливого роду (sui generis) на неоригінальні об’єкти** (далі – об’єкти), **які згенеровано комп’ютерною програмою.**

Право sui generis, що означає «єдиний у своєму роді», визначає спеціальний правовий режим, застосовуваний для охорони об’єктів, які не підпадають під стандартні норми авторського права через свою неоригінальність або специфічні властивості. Перевагами режиму sui generis є його гнучкість, адаптивність до швидкого розвитку технологій, мінімальна регламентованість та можливість змінювати зміст охоронюваних прав відповідно до потреб і поточних викликів, що супроводжують розвиток штучного інтелекту.

Режим sui generis являє собою систему спеціальних положень, яка надає захист новим об’єктам, що не відповідають традиційним концепціям, але водночас пов’язані з ними. Наприклад, неоригінальні бази даних, які самі по собі не є результатом авторської творчості, але на їхнє створення витрачено значні ресурси, також охороняються правом sui generis. Цей підхід дозволяє збалансувати інтереси інвесторів та користувачів, надаючи захист таким об’єктам, навіть якщо вони не відповідають критеріям оригінальності.

Аналіз закону про авторське право дозволяє визначити відмінні ознаки неоригінального об’єкта, згенерованого комп’ютерною програмою:

- ✓ відрізняється від інших подібних об’єктів, що існують;
- ✓ утворений у результаті роботи комп’ютерної програми;

- ✓ відсутність безпосередньої участі фізичної особи в його утворенні;
- ✓ не є результатом діяльності фізичної особи з використанням комп'ютерних технологій;
- ✓ не має ознаки оригінальності.

Підтримуємо думку О. Дорошенка та Л. Тарасенка, що варто звернути увагу на використану законодавцем термінологію: для позначення поняття «об'єкт, згенерований комп'ютерною програмою» обрано термін «неоригінальний об'єкт». Очевидно, цей підхід спрямований на чітке розмежування між твором як об'єктом авторського права, створеним людиною шляхом її інтелектуальної творчої діяльності, та власне «не твором», а «об'єктом», що виникає без прямої творчої участі людини. Таким чином, з'являється новий об'єкт — не твір, а саме «неоригінальний об'єкт», де наголошується на відсутності оригінальності як результату інтелектуальної діяльності людини-автора [1, с. 89].

Законодавець також уникає терміну «створений» щодо неоригінального об'єкта, замінюючи його на «згенерований комп'ютерною програмою». Така лексична конструкція додатково підкреслює відсутність творчої участі людини в утворенні цього об'єкта, що постає не як результат творчої праці, а як продукт генерації, здійсненої алгоритмічним шляхом.

У результаті генерації об'єктів, що підпадають під правовий режим *sui generis*, особисті немайнові права не виникають, оскільки об'єкти не містять елементів інтелектуальної творчої діяльності людини, що є передумовою для виникнення таких прав. Водночас суб'єктами майнових прав на подібні об'єкти визначено:

- ✓ особи, яким належать майнові права на комп'ютерну програму, яка генерує об'єкт. Це можуть бути:
 - автори комп'ютерної програми або їхні спадкоємці, які отримують майнові права у спадок;

- особи, які набули майнові права на програму шляхом їх відчуження на основі договору або іншим законним способом;

- ✓ особи, що мають ліцензійні повноваження на користування програмою, зокрема законні користувачі, які набули права на експлуатацію комп'ютерної програми на підставі ліцензійного договору, що дозволяє використовувати результати її генеративної діяльності в межах, передбачених договором;

- ✓ інші суб'єкти, які набули права на згенеровані об'єкти на підставі окремого договору, що визначає спеціальні умови та порядок використання результатів генерації.

Таким чином, права на об'єкти, згенеровані комп'ютерною програмою, розподіляються серед учасників, які безпосередньо контролюють програму або мають законне право на її використання, при цьому відсутність особистих немайнових прав підкреслює автономний характер процесу генерації без залучення індивідуальної творчості.

Варто зауважити, що у законі про авторське право не встановлено конкретного порядку розподілу майнових прав інтелектуальної власності між переліченими суб'єктами, а лише подано їх загальний список. Отже, законодавець окреслює коло осіб, які можуть бути власниками або користувачами майнових прав на об'єкти, згенеровані комп'ютерними програмами, але не регламентує механізми або послідовність розподілу таких прав між цими суб'єктами. Це залишає питання розподілу прав відкритим і потребує додаткового врегулювання.

Особливості прав суб'єктів права особливого роду (*sui generis*):

- ✓ включають немайнові права інтелектуальної власності, визначені законом про авторське право, але не включають особисті немайнові права;

- ✓ суб'єкт має виключне право надавати іншим особам дозвіл на використання згенерованого об'єкту на підставі ліцензійного договору;

- ✓ права sui generis можуть бути відчужені на користь інших осіб на підставі договору про передавання (відчуження) майнових прав;
- ✓ суб'єкт прав sui generis може надати об'єкт у вільне використання у порядку, визначеному законодавством;
- ✓ умови набуття права sui generis у разі, якщо для генерації об'єкта комп'ютерна програма використовувала інші об'єкти або твори, відображені на схемі:
- ✓ право sui generis виникає з моменту генерування об'єкту і спливає через 25 років.

Станом на сьогодні в Україні здійснено державну реєстрацію авторського права та свідоцтво на складений твір отримала збірка зображень «Великодні листівки» (Маргарита Бойко, авторське свідоцтво № 128649 від 29.07.2024), дитяча книжка зі згенерованими ілюстраціями «Зачарована пригода Руфуса» (Анна Хорольська, авторське свідоцтво № 126743 від 24.05.2024), та збірка «Вірші незакінченої війни» (Андрій Сітніков, авторське свідоцтво № 127194 від 06.06.2024) [6]. Дана практика підтверджує той факт, що штучний інтелект може використовуватись у створенні творів, однак авторським правом буде захищена лише та частина, що містить результати оригінальної, унікальної та творчої діяльності людини. Натомість, згенерована частина підпадатиме під захист правами особливого роду sui generis. Варто зазначити, що у разі, коли об'єкт повністю згенеровано комп'ютерною програмою, авторське право не виникатиме взагалі.

У разі, якщо штучний інтелект згенерував результат, використовуючи інший об'єкт, який охороняється авторським правом, його подальше використання можливе лише за умови дотримання правових вимог щодо цього об'єкта. Іншими словами, користувачі зобов'язані переконатися, що використання згенерованого штучним інтелектом контенту не порушує авторських прав на оригінальний твір, що був залучений у процесі генерації.

Детально процес виникнення прав sui generis, у разі використання інших об'єктів або творів, зображено на рисунку 1.

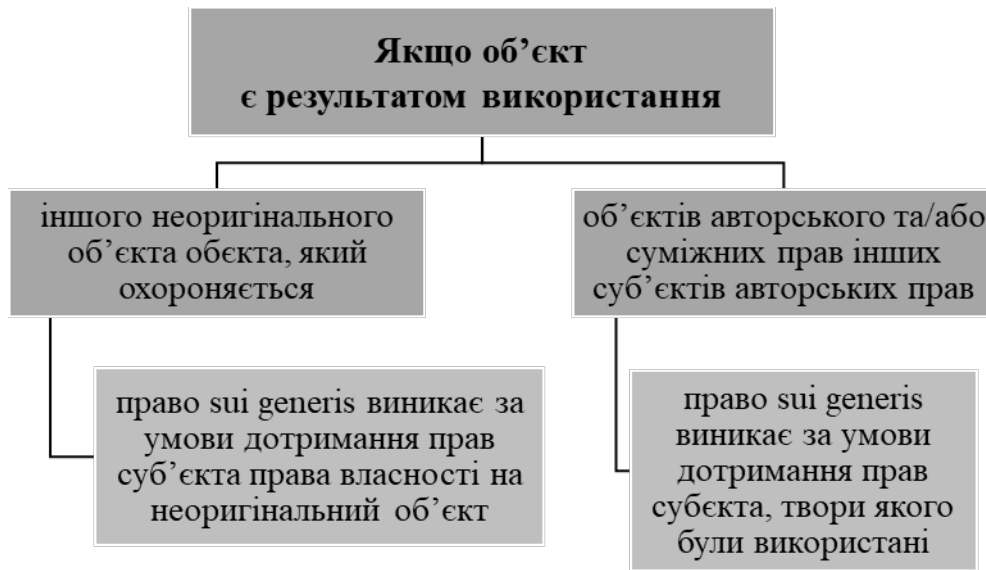

Рис. 1. Виникнення прав sui generis у разі використання у генерації інших об'єктів або творів

Джерело: розроблено автором на основі [5]

Висновки та перспективи подальших досліджень. З огляду на активне впровадження штучного інтелекту в різні сфери життя суспільства, регулювання відносин, що виникають у зв'язку з використанням неоригінальних об'єктів, створених комп'ютерними програмами, у творчій діяльності людини, потребує чіткого законодавчого регламентування. Прийняття нової редакції Закону України «Про авторське право і суміжні права», яка включає поняття прав особливого роду sui generis на неоригінальні об'єкти, які згенеровано комп'ютерною програмою, є значним кроком у розвитку українського законодавства. Втім, визначені правові аспекти щодо об'єктів, згенерованих штучним інтелектом, є лише початковим етапом у формуванні цілісної нормативної бази для регулювання цих суспільних відносин.

У процесі дослідження було виявлено, що хоча перелік суб'єктів майнових прав на згенеровані об'єкти регламентовано законом, проте

відсутній чіткий порядок розподілу цих прав, що створює певні правові прогалини. Питання щодо визначення частки майнових прав кожного суб'єкта та умов їх реалізації залишається відкритим і потребує подальшого дослідження.

На виконання Концепції Державної цільової науково-технічної програми з використання технологій штучного інтелекту в пріоритетних галузях економіки на період до 2026 року варто запровадити систему заходів для узгодження науково-дослідної, освітньої, правової та технічної діяльності в межах програмно-цільового підходу, спрямованого на створення та реалізацію державних програм для розвитку штучного інтелекту та розпочати процес змін у законодавстві для включення положень, пов'язаних із технологіями штучного інтелекту, а також забезпечити адаптацію національної нормативної бази до європейських стандартів у цій сфері.

Крім цього, потребують уточнення та деталізації окремі законодавчі норми (зокрема, щодо розподілу майнових прав на неоригінальні об'єкти, створені комп'ютерними програмами) для підвищення ефективності правозастосування у сфері штучного інтелекту.

Література

1. Дорошенко О., Тарасенко Л. Право *suī generis* на неоригінальні об'єкти, згенеровані комп'ютерною програмою: новели правового регулювання. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2023. № 2. С. 87–96.

2. Тарасенко Л. Л. Право особливого роду (*suī generis*) на неоригінальні об'єкти, згенеровані комп'ютерною програмою. *Створення, охорона, захист і комерціалізація об'єктів права інтелектуальної власності: матеріали VI Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, присвяченої Міжнародному дню інтелектуальної*

власності. (м. Київ, 26 квітня 2023 р.) : ел. збірник. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2023. С. 304–310.

3. Штефан А. Об'єкти, згенеровані комп'ютерною програмою (штучним інтелектом) без безпосередньої участі людини: перший світовий досвід правової охорони. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2023. № 1-2. С.75-85. URL: <http://uran.inprojournal.org/article/view/277227> (дата звернення: 10.10.2024).

4. Про схвалення Концепції Державної цільової науково-технічної програми з використання технологій штучного інтелекту в пріоритетних галузях економіки на період до 2026 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 13.04.2024 № 320-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/320-2024-%D1%80#Text> (дата звернення: 10.10.2024).

5. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 01.12.2022 № 2811-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#n588> (дата звернення: 10.10.2024).

6. Спеціальна інформаційна система УКРХОІВІ (CIC). URL: <https://sis.nipo.gov.ua/uk/search/simple/> (дата звернення: 10.10.2024).

References

1. Doroshenko O., Tarasenko L. Pravo sui generis na neoryhinalni obiekty, zghenerovani kompiuternoii prohramoiu: novelty pravovoho rehuliuвання. *Teoriia i praktyka intelektualnoi vlasnosti*. 2023. № 2. S. 87–96 [in Ukrainian].

2. Tarasenko L. L. Pravo osoblyvoho rodu (sui generis) na neoryhinalni obiekty, zghenerovani kompiuternoii prohramoiu. *Stvorennia, okhorona, zakhyst i komertsializatsiia obektiv prava intelektualnoi vlasnosti: materialy VI Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii z mizhnarodnoiu uchastiu, prysviachenoi Mizhnarodnomu dniui intelektualnoi vlasnosti*. (м. Kyiv, 26 kvitnia

2023 r.): el. zbirnyk. Kyiv: KPI im. Ihoria Sikorskoho, 2023. S. 304–310 [in Ukrainian].

3. Shtefan A. Obiekty, zghenerovani kompiuternoiu prohramoiu (shtuchnym intelektom) bez bezposerednoi uchasti liudyny: pershyi svitovyi dosvid pravovoi okhorony. *Teoriia i praktyka intelektualnoi vlasnosti*. 2023. № 1-2. S.75-85. URL: <http://uran.inprojournal.org/article/view/277227> [in Ukrainian].

4. Pro skhvalennia Kontseptsii Derzhavnoi tsilovoi naukovo-tekhnichnoi prohramy z vykorystannia tekhnolohii shtuchnoho intelektu v priorytetnykh haluziakh ekonomiky na period do 2026 roku: Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 13.04.2024 № 320-r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/320-2024-%D1%80#Text> [in Ukrainian].

5. Pro avtorske pravo i sumizhni prava: Zakon Ukrainy vid 01.12.2022 № 2811-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#n588> [in Ukrainian].

6. *Spetsialna informatsiina systema UKRNOIVI (SIS)*. URL: <https://sis.nipo.gov.ua/uk/search/simple/> [in Ukrainian].